

T A R İ H VESİKALARI

YENİ SERİ, I. CİLD

1 (16). SAYI

ŞEHZÂDE BAYEZİD'İN, BABASI KANUNÎ SULTAN SÜLEYMAN'A GÖNDERDİĞİ MEKTUPLAR

Dr. ŞERAFETTİN TURAN

Osmanlı İmparatorluğu tarihinin uzun seyri içinde şehzâdeler mücadelesinin önemli bir yer işgal ettiği muhakkaktır. «Fetret Devri»nde olduğu gibi bazen devletin bekasını tehlikeye düşürecek bir mahiyet alan bu mücadeleler, İmparatorluğun en kudretli devirlerinde bile uzun karışıklıklara ve iç savaflara yol açan bir mes'ele olarak devam etmiştir.

Kanunî Süleyman'ın yarım asra yaklaşan ihtişamlı saltanat devrinin son yılları, 2 şehzâdenin katledilmesi hadiseleriyle gölgelenir. Çeşitli sosyal ve ekonomik âmillerin de tesiriyle ihtiyar hükümdarın saltanatına karşı Anadolu'da başgösteren memnuniyetsizlik Şehzâde Mustafa hadisesiyle fi'len tezahür etmiştir. Kanunî, Nahçıvan seferinde (1553) Mustafa'yı katlettirmekle ancak geçici bir tedbir alabilmiş, fakat hadiseyi doğuran âmilleri ortadan kaldıramadığı için bunların bir müddet sonra Şehzâde Bayezid vak'asıyla daha geniş çapta meydana çıkmasına engel olamamıştır.

Devrin Osmanlı tarihçileri tarafından, sadr-ı a'zam olmak isteyen bir Lala'nın tertibiyle başgösteren basit bir veliahdlık mücadelesi olarak kaydedilen [1] Bayezid-Selim mücadelesi, hakikatte çok cepheli bir mahiyet arz etmektedir.

Veliahtlık mücadelesi olarak da Bayezid vak'asının kendinden önceki hadiselere benziyen tarafları yok değildir ve bu bakımdan Yavuz Selim'in tahta geçişi ile mukayese edilebilir. Bilindiği gibi Selim de veliahtlığı, dolayısıyla, babasından sonra tahtı kendine temin etmek için mücadeleye girişmişti. Ancak Bayezid vak'asını Yavuz Selim'in kenden ayıran hususiyet, Yavuz'un doğrudan doğruya babasına cephe alıp savaşa girişmesine mukabil Bayezid'in fi'liyatda kardeşi Selim'i hedef almasıdır. Hâdise, Bayezid'in yabancı bir memlekete (İran'a) ilticası ve orada öldürülmesi ile sona erdiğine göre Cem vak'asıyla de müşabehet arz etmektedir. Bununla beraber Cem,

[1] Bayezid-Selim mücadelesinde baş müsebbibin Lala Mustafa Paşa olduğu hakkındaki kayıtlar esas itibariyle Âli'ye dayanmaktadır. bk: *Nadirâtü'l-mehârib*, Topkapı Sarayı Rêvan Kêşkû Ktp. Nr 1320, Vr. 11 b v.d.; krş. Peçevî, I, 386; Solak-zâde, 547; Hammer, Ata trc. VI, 79 v.d.

ağabeyi meşrû hükümdar olduktan sonra onunla mücadeleye girdiği halde Bayezid, daha babası hayatta iken ağabeyine karşı bu mücadeleyi açmıştır.

Bayezid'in mağlûbiyeti ve firarına kadar Osmanlı devletinin bir iç mes'alesi olan bu mücadele, onun İran'a sığınmasından sonra aynı zamanda devletler arası bir karakter de almış ve daha birkaç yıl öncesine kadar (1555 Amasya Anlaşması) -muharebe halinde olan Osmanlı - Safevî devletleri arasında uzun bir müzakere ve pazarlık mevzuu olmuştur. Bu yüzdendir ki Bayezid vak'asını bir iç mesele olduğu kadar bir dış mes'ele olarak bütünüyle ele almak gerekir. Zira hadise, bir taraftan Anadolu'da uzun karışıklıklara ve mühim idarî tedbir ve değişikliklere, diğer taraftan da «âsî şehzâde»yi ortadan kaldırıp tehlikeyi bertaraf etmek için Kanunî gibi bir pâdişâhın Safevilere ta'vizler vermesine [2] sebep olmuştur.

Bayezid isyanını hazırlayan ekonomik ve sosyal şartları incelemiş olan Doçent Dr. Mustafa Akdağ, Bayezid ile Selim arasında vuku bulan Konya muharebesinin (22 Şaban 966/30 Mayıs 1559) basit bir taht kavgası değil, «Kapukulları lehine işliyen bir idareyi ve onun mümessili olan zümreyi kaldırmak isteyenlerle (Bayezid taraftarları), tersine olarak bunu muhafaza etmek mecburiyetinde olan iki kuvvetli parti arasında çok kanlı bir meydan muharebesi» olduğunu [3] ve bunun, «devletin, ordu ve idare teşkilâtı ve Anadolu halkının hükümet karşısındaki durumu bakımlarından bir dönüm noktası» teşkil ettiğini [4] belirtmişlerdir. Hakikaten Bayezid isyanından sonra yetişkin şehzâdelerin sancağa çıkmaları usûlü kaldırılarak yalnız en büyük şehzâdeye «veliahd» olarak sancak verilmesi kanun halini almıştır ki, bununla saltanat vârisliğine doğru bir adım atılmıştır. [5] Bundan başka, Anadolu'nun muhafazası, Bayezid'i tutmuş olan tımar erbabından alınarak «yasakçı» ve «Korucu» nâmiyle Kapukullarına verilmeye başlanmış ve bu durum yeni karışıklıklara yol açmıştır. [6]

Sebepler ve neticeler bakımından bu derece ehemmiyetli olan Bayezid isyanının seyrini, kroniklerin dışına çıkıp vesîkalara göre işlemek icab eder. Bunun için de Topkapı Sarayı Müzesi Arşivindeki vesîkalarla

[2] Bayezid'in ilticasından azamî derecede istifade etmek isteyen Şah Tahmasb, şehzâdeyi teslim etmek için bir ara Bağdad'ı istiyecek kadar ileri gitmiş (Peçevî, I, 402), Kanunî de, Bayezid'in teslimi mukabilinde 1,200,000 altın ödemeyi ve Kars'ı İrana terketmeyi kabul etmiştir (Şâha gönderdiği mektup, bk. Feridun bey, *Münşeatüs-Selâtin*, II, 43). Bayezid'in katlinden sonra va'd edilen bu paradan 400.000 altını ödenmiştir (Kâmil Paşa, *Târih-i Siyâsî-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye* I, 232).

[3] *Celâlî isyanlarının başlaması*, Gayri matbû Doktora tezi, s. 111.

[4] *Yeniçeri ocak nizamının bozuluşu*, DTCFD, V/3, s. 295.

[5] Ord. Prof. İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, s. 46.

[6] Doç. Dr. Mustafa Akdağ, *Adı geçen makale*, s. 295.

Başvekâlet Arşiv Umum Müdürlüğündeki Mühimme defterlerine ve nihâyet Şer'i sicillerdeki kayıtlara dayanılmalıdır. Bilhassa Topkapı Sarayı Arşivinde bulunan Bayezid'e âit mektuplar, hadisenin seyrini aydınlatması bakımından büyük bir kıymet taşımaktadırlar. Her şeyden evvel bu mektupların mevcudiyeti, Bayezid'in babasına yazdığı mektupların Lala Mustafa Paşanın adamları tarafından ele geçirildiği hakkındaki kayıtların [7] çok mübalağalı olduğunu isbat etmektedir. Gerçekten bu mektuplar [8] Bayezid'in Kütahya'dan Amasya'ya nakli (6 Eylül 1558) [9] ve hattâ Konya muharebesine tekaddüm eden devre içinde baba ile oğul arasında çok sık bir mektuplaşmanın mevcut olduğunu ve iki tarafın birbirinin hareketini adım adım takip ettiklerini açıkça göstermektedir. Hâdisede bazı kimselerin ve bu arada Lala Mustafa'nın kışkırtıcı bir rol oynadıkları kabul edilebilir. Nitekim Bayezid de babasına, eskiden Pâdişahların kendi oğulları hakkında «olur olmaz müfsid ve harâm-zâdelerün sözlerin istimâ» etmediklerini bildirmekte (2. Mektup) diğer bir mektubunda da «... ümüddür ki şimden girü hasûd ve münâfık ve müfsidler sözi ile bana sû-i zan etmiyesüz» demektedir [10]. Fakat öyle anlaşılıyor ki bu müfsidler ateşi körüklemekten başka bir şey yapmamışlar ve belki daha çok şehzâdelerin sancaklarının değiştirilmesinde âmil olmuşlardır.

Nahcivan seferi sırasında Karaman sancakbeyi bulunan Bayezid, sonradan Kütahya'ya nakledilmişti, Selim ise Manisa'da bulunuyordu. Kütahya'nın İstanbul'a daha yakın olması dolayısıyla bu tayinle Kanunî'nin Bayezid'i Selim'e tercih ettiği [11] ve bu yüzden iki kardeş arasında gizli bir mücadele'nin başladığı anlaşılıyor. 1558'de Selim, Manisa'dan Konya'ya, Bayezid de Kütahya'dan Amasya'ya nakledilince vaziyet, «ekber evlâd» an'anesine dayanan Selim lehine değişmiş ve kardeşler mücadelesi alevlenmiştir. Artık Bayezid, babasının Selim'i tuttuğuna ve onun teşvikiyle kendisini Konya'ya nazaran İstanbul'a daha uzak olan Amasya'ya gönderdiğine, binaenaleyh ihtiyar babanın ölümünden sonra tahta çıkma imkânlarının azaldığına kanidir. Babasına yazdığı müteaddit mektuplarda, bu değişikliğin Selim'in teşvikiyle yapıldığından acı acı şikâyet etmektedir (bk. 1. Mektup). Esa-

[7] Âli, *Nâdirâtü'l-mehârib*, Vr. 11 b ; Peçevî I. 390 ; Solak-zâde, 550.

[8] Bu mektuplardan bir kısmı ayrı ayrı numaralandığı halde 24'ü 3924 numarada toplanmıştır.

[9] 10770 numaralı vesika'dan Selim ve Bayezid'in sancaklarınının 23 Zilkade 965/6 Eylül 1558'de değiştirildiğini öğreniyoruz. İ. Hâmi Dânişmend bunu 25 Zilkade/8 Eylül olarak gösteriyorsa da (*İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, II, 309) bu, Karaçelebi-zâde Abdülaziz Efendi'nin kaydettiği gibi «berât-ı hümâyûn» un Selim'e varış tarihidir (bk. *Süleymannâme*, 172).

[10] Amasya'dan gönderdiği mektup ; Topkapı Sarayı arşivi, Nr. 3924.

[11] İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, 140.

sen, kendisini seven annesi Hürrem Sultanın ölümünden (965/1558) sonra babası yanındaki en büyük hâmisini kaybetmiştir (Aynı vesîka). «Sultânım (Kanunî) ise bizi esirgemez, sevmez, istemezsiniz, bizi düşman bilürsünüz. Ah! bi-kes kalduk... Her kişi şefkati atasından umar. Ah! siz de ise şefkat yokdur» [12] diye feryad ediyor. Bunun içindir ki vaktiyle Şehzâde Mustafa'nın katledildiği «uğursuz Amasya» ya [13] gitmek istemiyor. Fakat Kütahya'da kalmağa muvaffak olamayınca da Amasya'ya gitmek için babasına bazı şartlar koyuyor: Amasya, kendisine Sancak beyliği olarak değil, Beylerbeyliği pâyesiyle ve ayrıca 1.000.000 akçelik bir terakki ile verilmeli, oğullarından Osman'a Amasya taraflarında bir Sancak beyliği, Mahmud ve Abdullah'a ise hâs'lar ihân edilmeli ve maiyetine istediği adamlar tayin edilip kendilerine terakkiler verilmelidir [14]. Kanunî, Bayezid'in beylerbeyliğinden başka bütün isteklerini yerine getirmeği va'd edince [15] o da Kütahya'dan Amasya'ya hareket ediyor. Yol boyunca babasına yazdığı mektuplarda bu isteklerini tekrarlamakta ve eğer bunlar yerine getirilmezse Amasya'ya girmeyeceğine yemin ettiğini bildiriyor; hattâ, ahlâksızlığından şikâyet ettiği Selim'in teşvikiyle Amasya'ya gitmektense Ankara (Engüri)'nin kendisine verilmesini istiyor (1. mektup). Bununla beraber, bütün muratlarının yerine getirileceği va'diyle avunarak Amasya'ya varan Bayezid bunların tahakkuk etmediğini görünce şikâyetlerini hakaret ve tehdit derecesine vardiıyor. Burada, Kanunî sözünde durmamış gibi görünüyür, Bayezid ise aldatıldığına, ağabeyi ile babasının kendisine kasdedeceklerine kanidir. «Pâdişâh-ı âlem» olan babası «yalan söyleyince» «şimden grû» hangi sözüne inanılabileceğini sormakta ve kendi oğlu hakkında bile yanlış malûmat alan bir pâdişahın «eğer sâir müslümânlığın ahvâlünden dahi» aldığı haberler böyle yanlış ise «memleketün hali harabdur, Allah saklasun» diye sesini yükseltmektedir (2. mektup). Artık Amasya'da durmayacağını, eğer tekrar Kütahya'ya nakledilmezse Bağdad, Kara Hamid (Diyarbakır), Halep veya Erzurum'a gönderilmeğe razı olduğunu bildirmekte, aksi takdirde, tehdit dolu bir ifade ile «her kande dilerse» gideceğini, «zabt idecek has dahi» bulacağını bildirmektedir (Aynı mektup).

Bu tehdit ve hakaretlerin müsbet değil, menfi tesiri olmuşa benziyor. Çünkü Selim'in kendisine «yavuz kasdi» olduğuna kanaat getiren Bayezid, «cânım tedarükini etmek lâzımdur» diye (3. Vesîka) etrafına adamlar toplarken Selim de aynı usule başvurmuş ve üstelik Kanunî, «Selim Hân'a gizlû gizlû in'âmlar ve terakkiler» ve «gizlû

[12] Topkapı Sarayı Arşivi, Nr. 3924.

[13] Busbecq, H. Cahit Yalçın terc. *Türk Mektupları*, 184.

[14] Kütahya'dan yazdığı mektup: Topkapı Sarayı Arşivi, Nr. 3924. Bayezid'in bu taleplerini gittikçe artırdığı 9629 numaralı başka bir vesîkadan anlaşılmaktadır.

[15] Çorum'dan babasına yazdığı mektup: Topkapı Sarayı Arşivi, Nr. 3924.

cebeler ve yaraklar» verip «Karaman Beğlerbeğisini» (Solak Ferhad Paşa) [16] «Anadolu Beğlerbeğisi» ni (Cenâbî Ahmed Paşa) ve «Mar'aş Beğlerbeğisi» ni (Ali Paşa) [17] «cem'iyet» ile Selim'in yanına göndermiştir (Aynı vesîka). İki tarafın bu hazırlığı nihayet «bir küllî fesâda» müncer olmuş ve Konya sahrasında Bayezid'in mağlûbiyeti ile neticelenmiştir.

Burada, Bayezid'in babasına yazdığı mektuplardan Konya savaşından önceki devreye ait olanlarından 3 ünü yayınlıyoruz. Mektuplardan birincisi Engüri (Ankara)'den, ikisi de Amasya'dan yazılmıştır. Diğer mektuplarda olduğu gibi bunların hiç birinde tarih yoksa da, zikredilen hadiselerin ve diğer vesîkaların yardımıyla tarihlerini aşağı yukarı tayin edebiliyoruz: 6100 numaralı bir vesikadan Bayezid'in, 28 Muharrem 966/ 10 Kasım 1553'de Eskişehir'den hareket ettiğini ve Ankara'ya 9 konakta varacağını öğreniyoruz. Buna göre Bayezid, 19 Aralık'ta Ankara'ya varmıştır ki mektubu bu tarihte veya bir iki gün sonra yazmış olmalıdır. Bayezid Çorum'dan babasına yazdığı başka bir mektupta 10 Rebiü'l-evvel 966/21 Aralık 1558 de Amasya'ya varmış olacağını bildiriyor ki [19] Amasya'dan yazılan birinci mektup bu tarihten sonra, ikincisi ise Amasya'dan çıktığı Receb 966/Nisan sonları 1559 [20] dan önce yazılmış olmalıdır.

Bayezid, Ankara'dan yazdığı mektupta, annesinin ölümünden sonra Selim'in teşvikiyle Amasya'ya gönderilmesinden şikâyet etmekte ve Ankara'ya naklini istemektedir.

Amasya'dan yazdığı birinci mektupta, herşeyden evvel dikkati çeken hususiyet Bayezid'in babasına karşı kullandığı tecavüzkâr lisanıdır. O, «Pâdişâh-ı âlem» olan babasını yalancılıkla itham ve Amasya'dan nakledilmez, dilekleri de kabul edilmezse istediğim yere gider, zapt edecek hâs bulurum diye de tehdit etmektedir.

Konya muharebesinden biraz önce yazılan üçüncü mektupta bu şiddetli ifadenin yer yer yumuşamakla beraber devam ettiğini görüyoruz. Bayezid, asker toplamasını, Selim'in hazırlığına karşı bir nefis müdafaası olarak göstermekte, fakat «bu cem'iyetlerin küllî bir fesâda» sebep olacağını da haber vermektedir.

Bu mektupların yanında Bayezid'in diğer mektupları üzerinde de durulur ve bunlar yukarıda bahsettiğimiz arşiv malzemesi ile işlenecek olursa Bayezid-Selim mücadelesinin şâyân-ı dikkat mahiyetinin aydınlatılacağı muhakkaktır [21].

[16] Peçevî, I, 391; Hammer, trc. Ata, VI, 80.

[17] Aynı yerler.

[18] Aynı yerler.

[19] Topkapı Sarayı Arşivi. Nr. 3924.

[20] Âli, *Nâdirâtü'l-mehârib*, Vr. 6 b.

[21] Neşr ettiğimiz 3 mektup ta Arşiv'de Nr. 3424'de kayıtlı bulunmaktadır. Mektuplardaki mühim cümleler italik olarak dizilmiştir.

1.

Hazret-i Pâdişâhum,

Bendenizi sorarsanız rûz u şeb hayr duânıza meşgûl bilesüz ammâ ki gam u gusseden ve gayretten helâk bilesüz. Ah! bilmem ne ideğ bana karındaşımın hâtırı için acib zulm eylediniz, beni yerümden yurdumdan ayırdınız... Hiç ben Pâdişâhumdan böyle ummaz idim, ah in-sâf idersenüz bana olan zulmi siz de bilürsünüz, mürüvvet kande gitdi? Husûsen ki böyle kış eyyâmunda nice idem, neyliyem? Bir kimsenün murâdı olmyan yire varmak güyâ ki zindâna varmak gibidür. Asıl gücendigüm Selîm Hân'un maksûdı hâsıl olub beni mağbûn eylediğünüzdür, ben Selîm Hân'un kulımıyam ki bunca zamandan berû cehd ide, Bâyezîd'i Amasya'ya gönderün deyû Sultânıma ibrâm ide, *siz dahi Selîm Hân'un söziyle Selîm Hân'un hâtırı için beni yerümden yurdumdan ayırub Amasya'ya bırağasuz?* Ah! ben bu gayretten helâk oldum, ben bu gam ile ölürsem bana hayfdur. *Ah! Ah! merhûm Sultân anam hazretlerinin firâkı ve musîbeti bizi helâk etmiş iken, ol musîbet bizi mağbûn etmiş iken bir yıla dek sabr etmediniz, bizi, âleme rüşvây idüp böyle sergerdân eylediniz.* Nice idem neyliyem, bunca yemînler etmişim Amasya'ya varmıyam deyû? *Hele ne deñlü eksikligüm varsa Selîm Hân gibi zânî değülem,* aceb Bursa'da dahi kaç fâhişe ile zinâ eylemişdür? Bir zaman ola ki nice yalandan düzme Selîm Hân oğulları çıkısa gerek; hele böyle kabâhatler lâyük değıldür, kendüye tenbîh idesüz böyle fi'l-i kabîh eylesün. Bu sözleri yalan sanmıyasuz, vallâhi billâhi yalan söylemezem, sahîhdür cümle âlemün hep ma'lûmudur. Kaçan ki Sultânım Haleb'de kışladınız vakt Selîm Hân Mar'aş'da ve Antab'da kışladıkta Zulkadırludan bir iki avrete zinâ etmişdür, ol vakt avretün babası Sultânıma şikâyete varmak istedi, bin belâ ile babasını nice altun akça virmek ile men'eylemişlerdür, bu kazıyye gâyet meşhûrdur, hattâ şimdilik ba'zı yerlerde söylenür ki Zulkadırlu'da Selîm Hân'un oğlı kızı var imiş deyû meşhûr olmuş. İmdi bu ahvâller gâyet kabîhdür, *siz de görün makkûl oğlunuzun ahvâli nice imiş.* Benüm Padişâhum, vallâhi ben Sultânımın hâtırı için Kütahya'dan gitdüm, işte şimdilik Engüri şehrine geldüm, eglenmez giderüm ammâ ki *Amasya şehrine varamazam, nice idem bunca yemînler eyledüm, benüm Sultânım bu yıl Sultânımın hâtırı için Amasya etrafında kışlayayım, ol şart ile evvel-i baharda bana Engüri Sancağın inâyet idesüz;* vallâhi şimdilik bu kış Engüri'de kışlasam olurdu, heman Sultânımın hâtırı için kışlamadum... Bâkî fermân Padişâhimundur.

Bende-i bî-mikdâr

BÂYEZİD

2.

Hazret-i Pâdişâhum,

. . . Ben Sultânımın sözüne i'timâd eyledüm Engüri'den geldüm idi, *bilmez idüm ki böyle ahdinüze yalan olacağınızi; Pâdişâh-ı âlemsinüz, siz böyle yalan söyleyince ya biz şimden girû kangı sözünüze inanalum?* Hele olan oldu, eğer ben kulunı ister ve dilersenüz ve şimden girû rızânıza muhâlefet etmedigüm istersenüz ve benüm tesellî olduğum isterse-nüz bundan evvel ben istediklerimi ve siz ahd eyledigünüzi cümle gönderesüz, viresüz. *İstedüklerüm hod ma'lûmunuzdur, vallâhi billâhi virmez isenüz ben Amasya'da durmazam, her kande dilersem giderüm zabt idecek hâs dahi bulurum,* sonra günâh benden olmaz hep siz sebeb olursuz. Ben de isterüm ki şimden girû ayruk edesizlik etmiyem, rızânuza muhâlefet etmiyem deyû; nice ideyüm, *siz böyle sözünüzde durmayunca ya biz nice idelüm?* İmdi kahrumdan mektûb yazub göndermek üzre kapucılar hazır olmuş iken mektûb-ı şerfinüz geldi. *İmdi ahdünüzi yirine götürür misiz, istediklerüm virür misiz, virmez misiz bana sahîh cevâb gönderesüz.* Mektûbunuzda dimişsüz ki: «Kâğıdunda ba'zı şikâyet-güne sözler dimişsün, Amasya'yı zemm itmişsün». Yine şikâyetüm yerden göğe dekdür, Amasya'yı zemm iderüm, hergiz ben bunda duracak değülüm, ölmeği ihtiyâr iderüm, Amasya'da durmazam. Selîm Hân'un hâtırı için onun söziyle beni Amasya'ya bıraktun; çünkim Amasya güzel yerdür Selîm Hân'a virsenüz idi, *bana Karaman'ı vir, Selîm'e Amasya'yı vir gör Selim kabul ider mi?* Amasya güzel yer imiş, sevgilü oğluna, bahâdır oğluna lâyıkdur, Selîm'e virün, ben Bağdâd'a, Kara Hamîd'e, Haleb'e kâilem. Seferden geldükden sonra Sultânımdan yine Kütahya'yı isterüm, bana Kütahya'yı Selîm'e yine Manisa'yı viresüz, hep fitne ü fesâd sâkin olsun. Yine mektûbda dimişsüz ki: «Ecdâdımız bizden dahi evlâlar idi, her biri nice zaman Amasya'da oturdılar, Hak Teâlâya şükr gerek» deyû buyurmuşsuz. İmdi benüm Sultânım, ecdâdımız Amasya'da oturdılar ise ol zamanlar Amasya uc yirler idi, serhad idi; *ebâ ve ecdâdımızdan Pâdişâh olanlar kendü oğullarını isterdiler idi, oğullarınun hakkına olur olmaz müfsid ve haramzâdelerün sözlerin istimâ' etmezler idi;* Amasya'yı beğlerbeğliği ile virüb envâ' riâyetleri var idi; hele serhad idi, pâdişâh oğulları deyû ber-nâm idi ve oğullarınun her sözleri makbûl idi, onlar dahi Amasya gibi alçak yirde olduklarına sebep budur. İmdi şimdilik Amasya'da pâdişâh oğulları olmağa ihtiyâc yokdur; çünkim bizi Kütahya'dan giderdün bâri bir serhadde gönder ki kâilem, ya Bağdâd, ya Erzurum beğlerbeğliğini vir râziyem. Siz bize beğlerbeğliği değül, birkaç yüzbin akçe terakkî ve otuz bin altun ahd eylemiş iken yine sözünüze durmadınız; gönderdigüm kapucılara dört-beş kapucu koşub ol kemer kuşağı ve otuz bin altun inâyet idüb gönderesüz ve

eğer dîrsenüz ki Ağa ile altun gönderdüm, ol âdetimüzdür, cümle üçyüz biñ akçe bana, yüz bin akça Osman 'a gönderdinüz, Orhan 'a gönderdinüz vakt yine böyle göndermiş idinüz; gelen ağaya yetmişbin akça virdüm, otuzbin akça mikdâr bile gelen bölük halkuna ve âhur halkına virdüm, bana ne kaldı? Ben bu denlü akça ile, düğün eylemeğe kadîr degilim, Allâh rızası için olsun bu mektûb cevâbı ile otuz bin altun gönderesüz. Ve yine dimişsüz ki: «Karaman'ı bilürsün ne asl yirdür, sarâyın da bilürsün, senün evlerün meremmet olundı, ânda ekser kakılmadı». İmdi benüm Sultânım, vallâhi Karaman Amasya'dan her vechile yegdür, sarâyı dahi yegdür, ben bin kerre râziyim Karaman'a tek Amasya'da olmayam... Sarây meremmet oldı dimişsüz, vallâhi billâhi yalandur, *sizi aldamlırlardur*; ben kendümden dîvârın yapdum, inşâallâh umarım ki bahâra dek Amasya sarâyı cümle yıkılır ola, hergiz adam duracak yir degül, kabil degül; *sizi aldamlırlar imiş, eğer sâyir müslümanlığın ahvâlünden dahi haberinüz böyle ise memleketün hâli harabdur, Allâh saklasun*. Ben Amasya'da şimden girû bir taş bir taş üstine komazam, nesne yapmazam... Vallâhi bilsem idi böyle idigünü ben Engürî'den beri gelmez idüm; *imdi sözün doğrusını dirüm eğer tesellî etmezsenüz ben de bildigüm iderüm, cümle âlemün düşmanlığını ihtiyâr iderüm*. Hemân âlemde Pâdişâhum sağ olsun ve Osman'a Kastamoni Sancağın viresüz, vallâhi Cânîk Sancağı hergiz mahsûli yokdur, cümle ikiyüz bin akça hâsıl olmaz noksân üzredür, hâsları yokdur. Ben nice idem, lutfu kerem Sultânımundur.

BÂYEZİD

3.

Benim saâdetüm Pâdişâhum,

Mektûb-ı şerîfinüzde buyurmuşsuz ki, «geçenden geçdüm, hemân şimden girû iyilük üzre olasin» deyû. İmdi benüm Pâdişâhum, şimdiye dek iyilük üzre olmayub ne hatâ itdim idi, böyle dîrsiz? Ben Kütahya'da kendû halimde geçinürdüm, her giz Sultânımdan nesne istemedüm, her nesneden fâriğ olub hayr duânıza meşgûl idim; karındaşım Selîm Hân'un hâtırı için bana zulm ü hayf eyledinüz, karındaşımı bermurâd idüb beni mağbûn eyledinüz; Amasya gibi alçak, havâssı kem yire bırakdınız, insaniyet midür? Birkaç def'a Sultânıma mektûb gönderüb bî-huzûrluğumdan bir mikdâr küstâhlık eyledüm ise, yine her mektûbun âhirinde «özrüm diler idim; ben umar idüm ki bana incinmiyesüz deyû. İmdi «geçenden geçmek» oldur ki, beni bu zindândan halâs idesüz; eger kâfire seferinüz varsa hergiz mâni' degilim. Sultânım seferden gelince sabr iderüm Amasya'da geçinürüm, nihâyet sefer-

den geldükden sonra yine bana Kütahya Sancağın inâyet idesiz, Selîm Hân'a Manisa Sancağın inâyet idesüz, hep bu fitne fesâdlar sâkin olsun. Eğer seferiniz yoğise şimdilik inâyet idesüz, eğer Selîm Hân'a Manisayı virmez isenüz bâri Engüri Sancağın bana 'inâyet idesüz, hergiz emrinüze muhâlefet itmezem, adam dahi yazmazam. Ve yine ben yolda iken Amasya'ya gelmezden evvel bunca va'dler ve 'ahdlar eylediniz idi, hep va'denüze hılâf eylediniz beni tesellî itmediniz, benüm bunca muza-yakam ve zahmetüm variken bana virmediniz; Selîm Hân'a gizlü gizlü bunca in'âmlar ve terakkîler virürsünüz ve gizlü cebeler ve yaraklar virürsünüz ve etrâfda olan kal'alardan murâdunca yaraklar dahi alur imiş, şimdilik Lârende kal'asından yarak istemiş, virmedüğü için dizdârının başına belâlar getürdi ve yine Selîm Hân'un yanuna Karaman Beğlerbeğisini cem'iyet ile ısmarladınız, Anadolu Beğlerbeğisi cem'iyet ile Karahisar'da yine Selîme yakundur, Mar'aş Beğlerbeğisi'ni cem'iyet ile Kayseri'de ısmarladınız; karındaşımın yanında bu cem'iyet ile beğlerbeğiler ve sipâhler ve beğler ısmarlarsuz, benüm yanuma bir sipâhi, bir subaşı geldüğün istemezsiniz; bana her kim gelse mücrim günâhkâr olur, karındaşım yanına gelenler lutf u ihsâna lâyük olur. Karındaşım etrâf vilâyetden beğlerbeğilerden cebehâne ve yarak, yarar yigitler istemişdür, kimi virdi kimi virmedi; Şâm Beğlerbeğisi Ahmed Paşa, beğlerbeği olalı dört def'adur ki Selîm Hân'a cebehâne gönderdi, el-ân şimdilik Selîm Hân Konya'ya geledi yine cebe istedi, seksen zırh, seksen kalkan, seksen tulğa, seksen âyine ve niçe dahi yarak gönderdi, ve Selîm Hân'a ısmarlarsuz ki adam yazsun deyû; Selîm Hân'un çok ahvâli ve fitneliği vardur inşa-Allâh hep ma'lûmunuz olur. Selîm Hân'a bunca lutfunuz ve in'âmınız olur, bana bunca sû-i zan ve kasdınız var iken nice rahat olam ya nice tesellî olam? Hem dîrsiz ki, geçenden geçdüm deyû, amma ki bana münâsebet idenleri öldürürsünüz, evvelâ Dukakin-oğlu'nun Hasan Kethüdâ'yı her giz günâhı yok iken bilâ-sebeb katl eylediniz, hemen bana hizmet eyledüğü için, oğlu kızı Haleb'de idi, Haleb'e varub ve ba'zı mesâlih ısmarladum idi, benüm mesâlihime varduğı için kasd ile siyâset itdürürsüz. Nice bu asl ahvâl vardur, ırzım pâymâl eylediniz, meger kasd ile şöyle idersüz ki benden bir hatâ sâdır ola deyû, hâşâ ki yine rızânuza muhâlefetüm yokdur, hem geçenden geçdüm, dîrsüz hem böyle idersüz, Sultânuma lâyük mıdır? İmdi nice bu asllar vardur, eğer evlerine gitmege icâzet virsem cümlesini öldürürsünüz, gerek nice ben yanumda olanlara icâzet virem? Bu Hasan Kethüdâ husûsuna nihâyet mertebe bî-huzûrum. Hem, «Karındaşım ile senün aran ıslâh için bu cem'iyetlere sebep» dîrsiz, imdi ıslâh böyle mi olur? *Bu cem'iyetlerin hatâsı nihâyet mertebededür, sonucu bir küllî fesâda sebep olur, sonra günâh benden olmaz.* Selîm Hân bunca adamlar yazub cem'iyetler ider, meger bana kasdı var ola, mâdâm ki Selîm Hân adam yazar ve yanunda ve etrâfunda Beğ-

lerbeğiler cem'iyet üzere olalar, ben dahi canum tedârikini etmek lâzımdur, bana dahi gaflet câiz değildir, böyle ide ide zarûrî gücile bana hareket etmeğe sebep olursuz. Âlem yaramaz olmuştur, bahâne gerek, «Hay, Pâdişâhun Bâyezîd'e yaramaz kasdı vardır, eger olmasa beğlerbeğiler cem'iyet etmez idi» deyû şehrlere, kasabalara yollar işlese gerek, haram-zâdeler fırsat bulsa gerek, köylerde fukarâ ve zuafâ ürküb dağlara sarb yerlere varsa gerek. Hem, bahâne bulursunuz ki, sebep sen oldun deyû; ammâ ki Hak bilür ki sebep ben değülim, hep sebep siz olursunuz; ben olacağını bilürem, evvelden Sultânuma bildürdüm, sonra günâh benden olmaz Sultânım yeg bilür. Ve mektûbda dimişsüz ki, «eger karındaşın da bir fesâda kasd ide sanma ki beğlerbeğiler yanuna varalar, belki âna hasm olurlar» deyû buyurmuşsuz, benüm Sultânım, siz hak buyursuz ammâ ki Selîm Hân'un bana yaramaz kasdı vardır, yanuna bunca asker olunca yalandan nice hükm yazdursa sultânımın adına, sultânımın haberi yoğ ise hükmi kendüsi yazdurub beğlerbeğiler ve beğlere virse, işte pâdişâhdan geldi, emr budur ki Bâyezîd'ün üstüne varasuz, Selîm Han ile ittîfak idesüz, emründen dışra olmyasuz deyû yazdurub böyle etmek ile şayed ânsızın üstüme geleler, ben de gâfil bulunam sonra bana müşkil olur; imdi mâdem ki Selîm Hân'un yanunda asker ola ben dahi tedâriküm etmek lâzım gelür. Mektûb-ı şerîfinüzde buyurmuşsuz: «Adam yazmıyasuz, eşirradan ferâgat idesüz» deyû. Benüm Sultânım, *ben adam yazmakdan bîzârum, ulûfe virmeğe kadir degilüm, ben kimseyi yazmağa çağtırmazım, kendüleründen gelirler*; be-her-hâl yarar yiğitden kaçmazam, yarar yiğit oldukta yazılır idi, nihâyet cümle cümle *Amasya'ya geleli ikiyüz adam ancak yazılmışdur, çünkim rızânuz yoğimış ayruk yazmıyalum* ammâ ki Selîm Hân dahi yazmasun ve siz dahi ısmarlıyasuz, etrâfda beğlerbeğiler dahi cem'iyetlerin dağıdsunlar, yoğsa ile bahâne gerek araya çok söz kelecî düşer, sonucu bir fesâda sebep olurlar. Benüm rızây-ı şerîfinüzden dışra işüm yokdur, bu denlü küstahlukdan murâdum heman müslümanlığı esirgermekdendir; Sultânım sağ olsun Sultânuma lâyük ne ise öyle idesüz *her nice kim dîrsinüz yemin iderüm, vallâhi billâhi benüm hergiz yaramazlığım ve emr-i şerîfinüze muhâlefetüm yokdur ve kasdım dahi yokdur*. Bana Sultânımın hayr duâsı gerekdür, bana Sultânımın hâtır-ı şerîfleri gerekdür, bana dahi yazıkdur, bu denlü ezâ ve kahre tâkat getüremezem, *vallâhi billâhi hergiz benüm Selîm Hân'a dahi yaramaz kasdım yokdur*. Ramazân'dan sonra Şevvâl ayında Orhan ve Osmân kullarınızı düğün idüb sünnet itmek ister idim, eğer inâyetinüz olursa yine sünnet iderüm, belki Şa'ban ayında sünnet iderüm. Hürmüz Emîn kulunuzu inâyet idüb eğlendirmeyüb ta'cîl gönderesüz ve Sultânımdan istedigüm esbâbı inâyet idesüz, Sultânımın hâksâr bendesiyüm, bâkî fermân Pâdişâhımdur, Saâdetlü Pâdişâhımı Hak Teâlâya ısmarladım.